

Werkloosheid

Sinds medio 1984 daalt de geregistreerde werkloosheid langzaam, maar gestaag. Het voornemen van regering en Stichting van de Arbeid om de werkloosheid „langs vele wegen” verder terug te dringen van het huidige niveau van 700.000 tot onder de 500.000 in 1990 lijkt in het licht van de recente ontwikkeling geen onmogelijke opgave. Toch is het nog maar een paar jaar geleden dat premier Lubbers aankondigde te zullen opstappen indien het niveau van 1 miljoen zou worden bereikt. En hoevelen dachten toen niet dat de overschrijding van die grens alleen maar een kwestie van tijd zou zijn? Voor een beoordeling van de huidige doelstelling kan het wellicht nuttig zijn om nog eens in herinnering te roepen hoe de ervaringen tot 1983 waren en welk perspectief daaraan toen werd ontleend.

In de vier jaar van 1980 tot 1983 was het werkloosheidspercentage van 6 naar 17 gesprongen, een ontwikkeling waaraan zowel de vraag- als de aanbodzijde van de markt een bijdrage leverden. Erg verrast daarover was eigenlijk niemand, omdat het denken sterk werd beïnvloed door het beeld van 'jobless growth', dat de jaren zeventig hadden opgeleverd. Het reële nationale inkomen nam van 1970 op 1980 toe met 25% bij een ongeveer gelijkblijvende totale werkgelegenheid. De werkgelegenheidsgroei van 134.000 arbeidsjaren bij de overheid schoot maar net iets te kort om het verlies aan arbeidsplaatsen in de marktsector te compenseren. De groei van het arbeidsaanbod bleef in die hele periode beperkt tot 2,3%.

Eén van de oorzaken van die beperkte groei was de toegenomen deelneming aan het onderwijs. Per jaar werden daardoor in de eerste helft van de jaren zeventig 45.000 arbeidsjaren aan het aanbod onttrokken, en in de tweede helft 26.000. Daarbij was de verwachting dat de jaarlijkse onttrekking aan het arbeidsaanbod vanwege onderwijsdeelneming verder zou teruglopen tot 13.000 arbeidsjaren. Mede daarom werd voor de eerste helft van de jaren tachtig uitgegaan van een trendmatige ontwikkeling van het arbeidsaanbod van ca. 50.000 arbeidsjaren per jaar, een raming waarin ook de in de jaren zeventig waargenomen toename van de deeltijdarbeid was verdisconteerd.

Een langdurige periode van 'jobless growth' gevolgd door een periode met explosieve groei van het arbeidsaanbod vormde een van de bouwstenen voor een visie op de arbeidsmarkt in de

P.J. Vos

vroege jaren tachtig. Er was niet zoveel fantasie voor nodig om zich voor te stellen wat er met de werkloosheid zou gebeuren als in die situatie een conjunctuurdaling zou optreden met een gelijktijdige stagnatie van de werkgelegenheid bij de overheid. Om onder die omstandigheden de werkloosheid op een aanvaardbaar peil te houden, zou een jaarlijkse groei van de werkgelegenheid nodig zijn van 85.000 arbeidsjaren, het dubbele van wat de hoogtijperiode van de jaren zestig op dit gebied had laten zien. Men moest toen al een onverbetere optimist zijn om een daling van de werkloosheid op korte termijn te voorspellen.

Hoe verhoudt de feitelijke ontwikkeling zich nu tot de destijds bestaande inzichten? De daling van de werkloosheid sinds medio 1984 kan in een aantal componenten worden gesplitst die de afwijking tot de destijds verwachte ontwikkeling kunnen illustreren. Om te beginnen is de daling het gevolg van een kunstgreep, te weten het registratie-effect van de opschorting van de inschrijvingsplicht voor werklozen ouder dan 57½ jaar. Het effect hiervan is overigens tegengesteld aan dat van een in 1983 doorgevoerde definitieverandering waarbij het werkloosheidsniveau werd verhoogd met een aantal niet direct bemiddelbare werklozen. Een tweede component betreft een vertraging in de groei van de beroepsbevolking, het ontmoedigings-effect. Een belangrijk element hierin is dat de jaarlijkse onttrekking aan het arbeidsaanbod als gevolg van de onderwijsdeelneming groter was dan geraamd. Merkwaardig is overigens dat het ontmoedigings-effect aan kracht lijkt te winnen naarmate de arbeidsmarktsitu-

atie bemoedigender wordt. Misschien verdient het aanbeveling om het zo niet meer te noemen. Het aanbod in arbeidsjaren werd daarnaast nog eens extra verlaagd door een snellere groei van de deeltijdarbeid.

Een onbetwist positieve factor is de ontwikkeling van de werkgelegenheid en vooral de bijdrage daaraan van de industrie. Het beeld van de 'jobless growth' is daardoor wat op de achtergrond gedrongen, met als bijkomend effect dat de technologische ontwikkeling als minder bedreigend wordt ervaren en meer in verband wordt gebracht met een mogelijk onderwijkstort dan met een werkgelegenheidstort. Evenals bij het arbeidsaanbod zorgt de toeneming van de deeltijdarbeid bij de werkgelegenheid voor een verdelings-effect, waardoor een werkgelegenheidsgroei in personen van meer dan 2% niet moet worden uitgesloten.

Een conclusie uit deze terugblik die voor een beoordeling van de huidige doelstelling van betekenis kan zijn, is dat minder dan destijds naar de bestandscijfers moet worden gekeken en meer naar de bewegingen die zich binnen het bestand voltrekken. Een punt van belang daarbij is dat een toenemend aantal werkgevers de arbeidsmarkt als krap ervaren, hun aanstellings-eisen verlagen en meer op vaste contracten uit zijn. Dit maakt de kans dat de doelstelling van 500.000 wordt gehaald natuurlijk groter, maar er zijn twee doelstellingen belangrijker dan deze: enerzijds de bestrijding van een opleidingsstekort dat kan ontstaan doordat de aanpassing van het opleidingsniveau aan de technologische ontwikkeling niet volledig via de jaarlijkse instroom op de arbeidsmarkt kan worden bewerkstelligd; anderzijds de herkansing van degenen die het bestand aan langdurig werklozen vormen. Als ik het voor het kiezen had, zou ik aan een werkloosheidsniveau in 1990 van 700.000 de voorkeur geven als het bestand aan langdurig werklozen daarin zou zijn gehalveerd en er tegelijkertijd een sluitend stelsel van bedrijfsopleidingen zou bestaan boven een niveau van 500.000 zonder vooruitgang op deze twee punten. De vooruitzichten voor het komende decennium zijn dat kwantitatieve tekorten gemakkelijker kunnen worden bestreden dan kwalitatieve. Laten we aan dat laatste daarom voorrang geven.

